

УДК 336

*Онищенко Світлана Володимирівна,
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка
д.е.н., професор кафедри фінансів і банківської справи*

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Концепція бюджетної децентралізації як фундаментальний принцип управління постійно трансформується та вдосконалюється відповідно до вимог кожного історичного періоду й особливостей окремих держав. Проблема децентралізації влади завжди залишається актуальною, насамперед за умов розвитку самостійності базових територіальних громад у всьому світі. Динамізм та поліструктурність процесів децентралізації, їх недостатнє теоретико-методологічне обґрунтування і брак необхідних практичних рекомендацій вимагає системного наукового підходу.

Структурно-функціональні передумови бюджетної децентралізації виявляються як детермінанти формування бюджетної системи та системи державного управління, за її структурними й функціональними характеристиками. Структурні характеристики бюджетної системи охоплюють процес формування та використання доходів місцевих бюджетів, де фінансова автономія місцевих територіальних одиниць забезпечується здебільшого за рахунок стягування прямих місцевих податків і полягають у пропорції та інтенсивності прояву взаємозв'язків між функціональними характеристиками, які визначаються оптимальним рівнем децентралізації владних і фінансових повноважень між державним та місцевим рівнями, зокрема в контексті міжбюджетних відносин та ресурсного забезпечення територій. Як наслідок, формуються диференційовані напрями впливу на бюджетні ресурси державного на місцевого рівня. Посилення централізації перешкоджає стабільному розвитку місцевих та територіальних громад і породжує новий рівень бюрократичної ієрархії.

Структурні компоненти управлінських систем складаються з вхідних даних, елементів управління, об'єктів управління та вихідних даних. Таким чином, функції системи у вигляді результату дії вихідних даних, з одного боку, виявляються як ефект від її діяльності, а з другого – впливають неопосередковано на специфіку формування її структури. Отже, рівень функціональної взаємної детермінованості об'єктів управління та структурних елементів формує ступінь оптимальності системи й відповідно зумовлює ефективність її функціонування. Така ефективність проявляється як адаптивна здатність системи реагувати на зміну потреб об'єкта управління трансформацією своєї структури у вигляді зміни кількісних пропорцій та якісних характеристик її елементів.

Принцип фінансової самостійності є ключовим під час формування бюджетів органів місцевого самоврядування. Громада є територіальною основою для створення та діяльності органів місцевого самоврядування, при її формуванні доцільно враховувати й фінансовий потенціал. Імовірно, формування фінансово самодостатніх адміністративно-територіальних одиниць потребує змін не тільки у податковому та бюджетному законодавстві, а й у територіальних розмірах громад, районів та регіонів [3].

Перерозподіл доходів між державним та місцевими бюджетами й передача низки об'єктів і заходів на фінансування з місцевих бюджетів стали важливими кроками в напрямі бюджетної децентралізації.

Як доводить досвід, на місцевому рівні є можливість вирішувати соціальні проблеми значно ефективніше, ніж на рівні держави. Це вимагає проведення бюджетної децентралізації, результатом якої є передача і делегування видаткових повноважень, створення фінансової бази органів місцевого та регіонального самоврядування, розроблення шляхів розв'язання місцевих завдань [5].

Крім цього, необхідні систематичний аналіз і управління бюджетними ризиками, які виникають або в податковій сфері, або в процесі необґрунтованого прийняття нових витратних зобов'язань, тобто в результаті дії неврахованих тенденцій, що призводять до додаткових витрат або непередбачуваною динамікою бюджетних доходів.

Для досягнення раціонального співвідношення централізації та децентралізації необхідно не лише усвідомити їхню сутність, форми, глибину, а й трансформувати чинну систему управління та законодавства країни, що також зумовлено подальшими напрямками дослідження [4].

Реформа бюджетної системи України в напрямі бюджетної децентралізації потребує використання досвіду розвинутих країн щодо забезпечення фінансової автономії та фінансової незалежності місцевих органів влади. Цей процес має супроводжуватися передачею до місцевих бюджетів потужних джерел бюджетних надходжень та розширенням фінансової бази адміністративно-територіальних формувань. Практика формування й розподілу доходів місцевих бюджетів у європейських країнах демонструє, що основу фінансової автономії органів місцевої влади цих країн покладено на місцеві податки й місцеві надбавки до загальнодержавних податків. Аналіз переваг та ризиків бюджетної децентралізації дозволяють зробити висновок, що для кожної країни існує властивий в конкретний період історичного розвитку, баланс між перевагами та недоліками децентралізації, що виявляється в інституційних особливостях діяльності публічних органів влади.

Структурно-функціональні передумови бюджетної децентралізації та впорядкування видаткових повноважень органів місцевої влади зумовлюють подальше реформування нормативно-правової бази, передачу повноважень, функцій і компетентності від центрального уряду до органів місцевого самоврядування, що супроводжується передачею відповідних фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення ефективності системи управління.

До таких якостей системи слід віднести: досягнення балансу між обсягами наявних бюджетних ресурсів і обсягами функцій та повноважень, які виконують органи місцевого самоврядування; детермінованість формування кожного елементу системи відповідно до прогнозованих результатів їхньої дії; цілісність і синтезованість елементів системи; наявність резервних можливостей у випадку недостатньо ефективної дії основних елементів; відповідність між реальними ефектами від функціонування системи та програмованими й прогнозованими її проявами; наявність програми відновлення рівноважності системи для забезпечення безперебійного виконання своїх функцій у разі часткового розбалансування, внаслідок впливу ендогенних та екзогенних чинників; формування позитивних і негативних трендів системи для визначення максимуму й мінімуму її можливостей; урахування нелінійних факторів та нелінійних залежностей.

Література

1. Бюджетна децентралізація: реальний вплив на фінансове забезпечення та розподіл видатків територіальних громад [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://www.prostir.ua/?news=byudzhetna-detsentralizatsiya-realnyj-vplyv-na-finansove-zabezpechennya-ta-rozpodil-vydatkiv-terytorialnyh-hromad>.

2. Зубріліна В., Михайленко С. Фінансово-бюджетна децентралізація: оцінка рівня та напрями розширення // Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2014. Вип. 4. С. 95–102.

3. Петренко О. С. Проблеми децентралізації в умовах реформування публічного управління України // Публічне адміністрування: теорія та практика. 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/201001/10pospuu.pdf>.

4. Пігуль Н. Г., Боярко І. М., Люта О. В. Європейський досвід формування доходів місцевих бюджетів // Вісник Хмельницького національного університету. Сер. Економічні науки. 2012. № 5, т. 2. С. 140.

5. Ступницька Т.М. Проблеми фінансової децентралізації в Україні / Т.М. Ступницька, Г.В. Немченко // Економіка харчової промисловості. – 2016. – Т.8, Випуск 1. – С. 67 – 72.

6. Shah A. Fiscal Federalism and Macroeconomic Governance: For Better or For Worse / World Bank Policy Research Working Paper № 285, Washington, DC: World Bank, 2017.

УДК 336.13.012.24

Волкова Валерія Валеріївна,

*Донецький національний університет імені Василя Стуса,
кандидат економічних наук, доцент*

Кідяєва Карина Олексіївна, Килівник Катерина Миколаївна,

*Донецький національний університет імені Василя Стуса,
студенти*

ДЕРЖАВНИЙ БОРГ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ СКОРОЧЕННЯ

Державний борг є невід’ємною та важливою складовою ринкової економіки. У досвіді жодної країни не обходилося без зовнішніх запозичень. При ефективному використанні залучені кошти можуть стати позитивним поштовхом до економічного зростання та зміцнення. Проте при стабільному зростанні державного боргу порушується макроекономічна рівновага, що призводить до фінансової кризи.

У дослідження проблеми державного боргу вагомий внесок зробили західні економісти: А. Сміт, Дж. Кейнс, М. Браунриг, Д. Рікардо, С. Вайнтрауб, Р. Масгрейв, Х. Джонсон, М. Фрідман, О. Екстайн, А. Лаффер, А. Лернер, та інші. Теоретичні основи державного боргу висвітлюються у працях А. С. Гальчинського, В. М. Суторміної, О. В. Плотнікова та інших. Проте, зважаючи на актуальність дослідження, досі залишається ряд невирішених проблем, що полягають у питанні неефективності використання позичок.

Метою дослідження є визначення сутності державного боргу та динаміки державного та гарантованого державою боргу.

Відповідно до ст. 2 Бюджетного кодексу України державний борг – загальна сума боргових зобов’язань держави з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок державного запозичення.

Проте серед вчених-економістів не існує єдиного визначення державного боргу. Деякі дослідники вважають, що державний борг – це сума заборгованості за випущеними і непогашеними внутрішніми позиками, а також сума фінансових